

Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılğanlık

Berfin KART¹

¹PhD, Assoc. Prof., Adnan Menderes University- Philosophy

Özet

Bugün yaşanan bölgesel çatışma ve iç savaşlar, ‘mülteci sorunu’nun ya da ‘mülteci krizi’nin en önemli sebeplerinden biri olarak görünmektedir. Ama sadece çatışma ve iç savaşlar dışında, kimi sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik vb. sorunlar da büyük göç dalgalarına yol açabilmektedir. Terör eylemleri, savaş ve iç savaşlar, yoksulluk, iklim değişikliği gibi nedenlerle gelişmiş olan ülkelere yaşanan göçler, mültecilerin yaşam koşullarına ilişkin pek çok sorunla birlikte etik sorunlarla da karşılaşmalarına ve buna bağlı olarak ağır insan hakları ihlallerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, küresel bir sorun olarak çığ gibi büyüyen ‘mülteci sorunu’, bugün göz ardı edilemeyecek bir kriz olarak karşımızda durmaktadır. Hayatta kalmak ya da daha iyi koşullarda yaşamak için evini yurdunu terk edip kendilerine yeni bir yurt arayanların, yurtsuzluk, yoksulluk, ayrımcılık, kültürel farklılık gibi nedenlerle, misafir oldukları ülkelerde yaşadıkları etik sorunlar ve uğradıkları ihlaller bugün görünür biçimde artmıştır.

Bu yazı, mülteci olmanın yol açtığı kırılğanlık yanında çocuk/yaşlı/engelli/kadın olmanın getirdiği çoklu kırılğanlıkla karşı karşıya kalan mültecilerin sorunlarına dikkat çekmeyi amaçlamaktadır. Hem hukuki bir statü olan vatandaşlıklarını yitiren, hem de doğup büyüdüğü toprakları terk etmek zorunda kalan bu grupların insanca bir yaşam sürebilmeleri için neler yapılabileceği, ‘mülteci olup insan kalmak mümkün müdür?’ sorusu etrafında tartışmaya açılacak; mülteci sorununun yalnız hukuki ve siyasal bir sorun değil, aynı zamanda etik ve felsefi bir sorun olduğuna dikkat çekilecektir.

Anahtar Sözcükler: Mültecilik; Kırılğanlık; Çoklu Kırılğanlık; Etik; İnsan Onuru; İnsan Hakları.

Refugeehood and Multiple Vulnerability as a Philosophical Problem

Abstract

Ongoing territorial conflicts and civil wars besides poverty are the main reasons of 'refugee crisis'. We are facing today a steadily increasing human flow in the world. Not only territorial battles or civil wars; but also social, political, economic, cultural conditions of some countries and the fear of persecution or oppression on the minorities force people to leave their country. People who are leaving their countries are seeking asylum in the safe countries because of life threatening conditions of their home countries. The global refugee problem turns to be a 'refugee crisis'.

The problems of refugees in a host country are not same with problems of rights of citizens of host country; and to protect the dignity and vulnerability of refugees is more difficult than others. Refugees who lost their citizenship rights and left their homeland face with severe ethical problems and human rights violations. Refugees are regarded among the vulnerable groups as children, disables, elders, because of their living and political conditions and their being deprived of basic rights.

The aim of this paper is to draw attention to the multiple vulnerability of refugees such as child, woman, elder and disable. In this paper, I will try to demonstrate that the refugee problem is not only a juridical or political problem, but also an ethical and philosophical problem.

Keywords: Refugeehood; Vulnerability; Multiple Vulnerability; Ethics, Human Dignity; Human Rights.

Corresponding Author : Berfin KART

Adnan Menderes Üniversitesi – Felsefe Bölümü

E-mail : berfin.kart@hotmail.com

Manuscript received : 15 September 2018

Revised manuscript accepted : 18 November 2018

Felsefi Bir Sorun Olarak Mültecilik ve Çoklu Kırılğanlık

Ülkelerinde sürmekte olan güvensizlik ve şiddet ortamından kaçarak başka ülkelerde kendilerine bir sığınak aramak zorunda kalanların sayısında son yıllarda önemli bir artış gözlenmektedir. Yalnızca belirli ülkelerin ya da kendi yaşadığımız coğrafyanın bir sorunu olmaktan ziyade dünyanın pek çok ülkesinin de önemli bir sorunu olarak karşımızda duran 'mültecilik', içinde bulunduğumuz yüzyılda çığ gibi büyüyerek dramatik bir hal almıştır. Günümüzde bu sorunla, yalnızca iç savaşların yaşandığı ülkelerde değil, savaşın bittiği ancak açlığın, yoksulluğun, işsizliğin hüküm sürdüğü, etnik, dinsel veya siyasi baskıların yaşamı tehdit ettiği ülkelerde de karşılaşılmaktadır. Hatta kuraklık ve küresel iklim değişikliği de insanları ülkelerini terk etmeye götüren nedenler arasında sayılmaktadır. Mülteci sorunu yalnızca içinde yaşanan çağın önemli bir problemi olmakla kalmayıp, gelecekte de artarak dünyayı etkilemeye devam edecek önemli problemlerden biri olacak gibi görünmektedir. Özellikle 2016 yılı güvensizlik ve şiddet ortamından kaçanların denizlerde hayatlarını yitirdikleri bir yıl olarak tarihteki yerini almıştır. Ancak, denizlerde yiten yaşamlara rağmen BM *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi* başta olmak üzere, mültecilerin korunması ve kollanmasına yönelik bildireleri imzalayan Avrupa ülkeleri ve ABD'nin, mülteci akımlarını durdurmak için, bugün ülkelerinde yeni duvarlar ördüklerine tanıklık edilmektedir. Bu süreçte kimi ülkeler geçiş hakları mevcut olanların bile belirli ülkelere olmaları sebebiyle geçişlerini askıya almış; kimi gelişmiş ülkeler ise ancak belli nitelikte ve ucuz işgücünden yararlanabileceğini düşündüğü sınırlı sayıda -binlerle ifade edilebilecek kadar az sayıda- kişiyi ülkelerine sığınmacı olarak kabul etmiştir. Bu süreçte, kimileri için "mülteciler bir şans" olarak görülmüştür (Kolektif, 2017, s. 49), çünkü çok sayıda insanın Avrupa'ya –örneğin Almanya'ya- gelmesinin bir şans olduğu ve ülkeye entegrasyonlarının sağlanmasıyla bugün kaybedilen zaman ve paranın gelecekte kar olarak geri döneceği düşünülmüştür. Bu bağlamda, başarılı olmuş bir entegrasyondan ülkeler ekonomik ve toplumsal olarak kazançlı çıkacaktır; kimileri için ise önlenemez insan seli karşısında tedbirler alınmalı ve sığınmacılar Avusturya'daki Nauru, Papua Yeni Gine gibi adalarda tutularak "cesaretleri kınılmalı"dır (Kolektif, 2017, s. 52) ; çünkü ne Calais'ın ne de başka Avrupa ülkelerinin kaçak göçmenlerin sürü halinde gelip sığınacakları bir liman olması istenmektedir (Kolektif, 2017, s. 54).

Türkiye, Körfez Savaşı'ndan sonra yakın tarihinde karşılaştığı ikinci büyük göç dalgası karşısında, tüm ekonomik, sosyal ve kültürel sorunlara rağmen uyguladığı açık kapı politikasıyla yaklaşık 3 milyon mülteciyi kabul etmekle bölgesindeki mülteci sorununun çözümüne önemli bir katkı sağlamıştır. Türkiye, Irak, Afganistan, Eritre, Somali, İran, Yemen gibi ülkelerle birlikte Suriyeli mülteciler için Lübnan

ve İnan'dan sonra yeni bir 'koruyucu ÷lke' olarak kabul edilmiştir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden alınan verilere göre, Türkiye'de biyometrik verileriyle kayıt altına alınan Suriyeli mülteci sayısının Mart 2017'de 2. 957.454 milyon iken Haziran 2018 tarihi itibarıyla artarak toplam 3 milyon 589 bin 384 kişiye ulaşmış olması durumun vahametini ortaya koymaktadır. 2014-2018 yılları arasında 14.254 Suriyeli üçüncü ÷lkelere yerleştirilmiştirⁱ. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu verilerine bakıldığında 2018 yılında, 68,5 milyon insanın evinden ayrıldığı, bunlar arasında 25,4 milyon mültecinin 18 yaşının altında olduğu ve 10 milyonun vatansız kalarak eğitim, barınma, çalışma ve serbest dolaşım gibi pek çok temel haktan yararlanamadıkları, çatışma ve zorlamaların bir sonucu olarak dünyada her iki dakikada bir kişinin göçe zorlandığı bilgisi edinilmektedir. Bu veriler de bize korku, baskı, şiddet, çatışma gibi farklı sebeplerle ÷lkelerini ve evlerini güvenli bir yer bulmak terk etmek zorunda kalanların uzun ve tehlikeli yolculuğu ÷lke içinde ve ÷lkelerarasında göçü özellikle son dönemde daha da arttığını göstermektedir.

Güçlükler ve tehlikeler sebebiyle yalnızca bir başka ÷lkeye yapılan göçler yanında, vatandaşı olunan ÷lkenin sınırları içerisinde de iç göçler yaşanmaktadır. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu'nun verilerine bakıldığında 68,5 milyonluk göç nüfusunu 40 milyonunu bir başka ÷lkeye sığınmadan yalnızca ulusal sınırlar içerisinde göç edenler (internally displaced people)ⁱⁱ oluştururken; mülteciler bu toplamın 25,4 milyonunu, sığınmak için bir ÷lke arayanlar (asylum-seekers) ise 3,1 milyonunu oluşturmaktadır. Bu artış, içinde bulunduğumuz çağda, mülteci sorunuyla yeniden yüzleşmeyi ve mültecilerin yaşadıkları etik sorunları, hak ihlallerini yeniden sorgulamayı ve 'mülteci olmak insan kalmaya engel mi?' sorusu üzerinde düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.

Bugün yaşanan çatışma ve iç savaşlar, mülteci sorununun ya da mülteci krizinin en önemli sebeplerinden biri olarak görünmektedir. Oysa büyük göç dalgalarına sebep olan mülteci sorunu sadece savaşlar sebebiyle değil, kimi sosyal, siyasal, ekonomik, kültürel, dinsel, etnik vb. sebeplerle de ortaya çıkmaktadır. 'Mülteci' kavramı esasında her türlü şiddeti ve baskıyı ve bunların beraberinde getirdikleri acıyı, geleceğe dair umutsuzluğu ve tüm bunlardan kaçışı işaret etmektedir. Son zamanlarda daha sık duyduğumuz ancak kökleri insanlık tarihinin başlangıcına dayanan bu kavram, bugün, savaşın, terörün, her türlü şiddetin arttığı yüzyılımızda siyasetin ve siyasetçinin söylemlerinde daha sık yer almaktadır. Sanki dünyanın yeni karşılaştığı bir durum, tarifi zor, önlenmesi imkânsız bir olgu gibi algılanmakta ya da algılanması istenmektedir. Bugün sıkça akademik çalışmalarda, görsel ve yazılı basında ya da görsel sanatlarda ve pek tabii siyasetçilerin söylemlerinde sıkça karşılaştığımız 'mülteci sorunu' içinde bulunduğumuz 21. yüzyılda

dünyanın gündeminde ilk sıralarda yer almaktadır. Aylan bebeğın (Alan Kurdi) kıyılarıımıza vuran cansız bedeninin fotoğrafı hem Türkiye’de hem de Avrupa ve Amerika’da ‘mülteci sorunu’nuyla bizi yeniden yüzleştirmiş, ancak ne yazık ki kısa vadeli bir uyanış ve sınırları daraltılmış bir duyarlılık yaratmıştır. 2015 yılında kıyıya vuran cansız bedeninin fotoğrafı ‘mülteci’ kavramıyla bazı kişiler ya da ülkeler için *yeni bir karşılaşma*, ancak bazı kişiler ya da ülkeler için *yeniden yüzleşmedir*. 2015’ten bugüne yaşanan trajik yitişler mültecinin kim olduğu, mülteci olmanın ne anlama geldiği üzerine yeniden düşünülmesine yol açmıştır.

Peki, kimdir mülteciler? Mülteci olmak ne anlama gelmektedir? Kimlere mülteci denilebilir? Bu soruların yanıtı Evrensel Bildirge ve BM sözleşmeleri başta olmak üzere pek çok kaynakta açıkça yer almaktadır.

“‘Mülteci’ terimi umutsuz/iç açıcı olmayan görüntülerin bir karışımını anımsatır: Güney Çin Denizi’nde akıntının sürüklediği insanla dolu bir bot, Bangladeş’te karnı şişmiş bir bebek, Beyrut’ta moloz yığına dönüşmüş bir gecekondu gölgesi. Bir mültecinin kim olduğu ya da olmadığının (politik olarak olmasa bile) kavramsal belirlenmesi göreceli olarak basit bir sorun gibi görünmektedir. Bir mülteci, yaşamını tehdit eden koşullardan kaçan bir kişidir diyebiliriz” (Shacknov, 1985, s. 274).

Yirmi birinci yüzyılda tanıklık ettiklerimiz geçmiştekilerden farklı değildir. Bugün de insanlar yaşamlarını devam ettirebilmek ve temel haklarını koruyabilmek için baskı ve korkudan kaçarak uluslararası bir sınırın ötesine geçip, yeni bir yaşam kurma umuduyla yola çıkmakta ve bu yollarda yaşamlarını yitirmektedir. 2015 yılında Bodrum’da kıyıya vuran ve Suriye’de yaşanan trajedinin sembolü olan Alan Kurdi’nin cansız bedeni, Bangladeş’te ya da Güney Çin Denizi’nde yaşamını yitiren bir bedenden daha az trajik değildir. Alan bebeğın ailesi, Suriye’den Avrupa ya da Amerika’ya geçmeye çalışan ailelerden yalnızca biridir. Amaçları Kanada’ya akrabalarının yanına ulaşmak olan ailenin hikâyesi trajik biçimde sonlanmış, fakat 2015 yılında Kanada’nın, federal seçimleri öncesinde kapılarını az da olsa ‘ötekiler’e açmasına ve seçimlerde başarı elde etmesine vesile olabilmıştır. Bir mülteci mezarlığına dönüşen Ege Denizi’nde yitip giden çocuklardan yalnızca biri olan Alan (ya da Aylan) bebek bu trajedinin ne ilk ne de son sembolüdür. Yaşayan ölümler olmaksızın, umut yolculuğunda boğulmayı ya da donmayı göze alan erkek, kadın, yaşlı, çocuk mültecilerin sayısı günden güne artmaktadır. Bugün artık, yalnızca bölgesel değil tamamen küresel bir sorun olarak çığ gibi büyüyen ‘mülteci(lik)’, önemli bir insan hakları problemi olarak karşımızda durmakta ve bizden acilen kalıcı çözümler beklemektedir. Yoksulluk ve ayrımcılık nedeniyle yaşanan ihlaller günümüzde daha da derinleşirken, buna mülteci olmanın getirdiği yeni ya da yenilenmiş sorunlar da eklenmektedir.

Yüzyıllardan beri dünyayı şekillendiren ve özellikle de gelişmekte olan ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru yaşanan göç, birçok etik sorunu ve insan hakları ihlalini de beraberinde getirmektedir. ‘Mülteci’ kavramının sınırları çizilmiş, mültecilik statüsü sözleşme ve bildirgelerle güvence altına alınmış olsa da, içinde bulunduğumuz dönemde insan selinin kontrol edilemez boyutlara ulaşmasıyla birlikte uluslararası bildirgelerin ve yapılanların yeni sorunlar karşısında yetersiz kalmaya başladığı görölmektedir.

Mülteci;

“...belirli bir ırka, dine, ulusa, belirli bir toplumsal gruba ya da politik düşünceye sahip olması nedeniyle gerekçelendirilebilecek biçimde takibe uğrama korkusu yaşayan kişi, kendi ülkesinin dışında bulunan ve kendi ülkesinde yaşayamayan kişi veya böyle bir korku taşıdığı için bu kendi ülkesi tarafından sağlanacak korumadan yararlanmak istemeyen kişi olarak tanımlanmaktadır” (Shacknov, 1985, s.274).

Güvensizlik, baskı ve şiddet ortamından kaçıp, insan değerine -ya da onuruna- uygun bir yaşam arayışında olan kişilerdir mülteciler. *Farklı etnik köken, din, sosyal grup veya siyasi görüşlere sahip olmaları nedeniyle ülkelerini terk etmek zorunda kalan ve bir başka ülkede mülteci statüsü alabilmek için sığınacak ülke arayan kişilerdir mülteciler. 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmeyi imzalayan taraf devletlere sığınmakla, söz konusu devletlerden sığınma hakkı elde ederek temel haklarının korunmasını sağlamaya çalıřanⁱⁱⁱ kişilerdir mülteciler.* İçinde buldukları oldukça güç koşullarda hayatta kalmak ya da daha iyi koşullarda yaşamak için yurtlarından ayrılıp kendilerine yeni bir yurt arayanlar, başvurdukları ülkelerin engelleyici ve yıldırıcı tavırlarının yol açtığı etik sorunlarla da mücadele etmek zorunda kalmaktadırlar. Bugün, mülteciler, insan onurlarını korumanın ve onurlu bir yaşam sürmelerinin oldukça güç olduğu koşullarda, ‘statüszlük’lerinin ve ‘yurtsuzluk’larının bir sonucu olarak, barınma, beslenme, sağlık, eğitim gibi temel haklardan ve sosyal, ekonomik, siyasal haklardan yoksun kalmakta; bu yoksunlukla birlikte dezavantajlı veya incinebilir grupların başında gelmektedirler.

Mülteciler, sığınacak bir ülke arayanlardan ve göçmenlerden ayrılırlar. Bu üç kavram arasındaki sınırlar belirsiz, bu kavramlar birbirinin yerine kullanılıyor gibi görünse de, farklı şeyleri nitelemektedirler. Sığınmacı veya mülteci, bir mülteci olarak tanınma hakkı olan ve yasal koruma ve yardımı almayı hak eden kişidir. Statüleri resmi olarak tanınmamış olsa da sığınacak bir ülke arayanlar, uluslararası bir sınırı geçmesi ve bir başka ülkede koruma ve güvenlik araması

halinde ülkesine geri gönderilemeyen ve hakları korunması gereken bir kişidir. Ancak, baskı, şiddet korkusuyla evinden çıkıp, uluslararası koruma talebinde bulunan sığınma arayan kişiler, evine geri dönmesi halinde zarar göreceğini ispatlaması beklenen ve mülteci statüsü başvurusu henüz değerlendirilmemiş kişilerdir. Sığınmacı ve mülteci kavramlarıyla birlikte ele alınan 'göçmen' (immigrant) ise, daha çok, ekonomik, kültürel veya sosyal koşulların iyileştirilmesi için kendisi ve ailesiyle birlikte bir başka ülkeye ya da bölgeye kendi istekleriyle yasal yollarla göç eden kişilerdir.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Sözleşmesi başta olmak üzere, uluslararası bildirme ve sözleşmelerle, ulus devletlerin sığınma ya da göç etme hakkını ve temel hakları güvence altına almaları gerekirken, mültecilerin yaşadıkları ihlallerle kırılabilirliklerinin daha da arttığına tanıklık edilmektedir. Bu bağlamda, *İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi*'nin 13. Maddesinde, herkesin bir devletin toprakları üzerinde serbestçe dolaşma ve oturma hakkının; herkesin, kendi ülkesi de dâhil olmak üzere, herhangi bir ülkeden ayrılmak ve ülkesine yeniden dönmek hakkının; 14. Maddesindeki herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma ve göç etme hakkının; 15. Maddesindeki herkesin bir ülkenin yurttaşı olma hakkının açık bir biçimde tanımlandığı görülmektedir.

Günümüzde olan bitene bakıldığında Evrensel Bildirge'deki bu hakların tümüyle unutulduğu ya da gözden kaçırıldığı görülmektedir. Bu unutulmuşluk ya da görmezden gelişle, esasında, *Evrensel Bildirge*'nin insanların özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğdukları, akıl ve vicdana sahibi oldukları, birbirlerine karşı kardeşlik anlayışıyla davranmaları gerektiği (Madde 1); herkesin, ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal veya başka bir görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğuş veya herhangi başka bir ayırım gözetmeksizin İnsan Hakları Evrensel Bildirgesiyle ilan olunan bütün haklardan ve bütün özgürlüklerden yararlanabileceği; ayrıca, ister bağımsız olsun, ister vesayet altında veya özerk olmayan ya da başka bir egemenlik kısıtlamasına bağlı ülke yurttaşı olsun, bir kimse hakkında, uyruğunda bulunduğu devlet veya ülkenin siyasal, hukuksal veya uluslararası statüsü bakımından hiçbir ayırım gözetilmeyeceği (Madde 2); yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliğinin herkesin hakkı olduğu (Madde 3) maddelerinin ihlaliyle karşılaşılmaktadır.

Bu hakları çiğneyen ulus devletlerin acilen sığınma ya da göç etme hakkının korunmasını sağlamaları beklenirken, *Bildirge*'nin yanı sıra mülteci haklarını korumaya yönelik sözleşmelerin de uygulanmasında güçlüklerle karşılaşılmaktadır. 1951 Sözleşmesi'nde açıkça sınırları çizilen

mülteci olmak ve mültecilerin temel haklarının korunması konusunda devletlerin son zamanlarda verdikleri kimi kararlar oldukça tartışmalıdır.

1951 Sözleşmesi Genel Hükümleri'nde 'mülteci' statüsüne ilişkin olarak;

"1 Ocak 1951'den önce meydana gelen olaylar sonucunda ve ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen her şahsa uygulanacaktır..."

(BM 1951 Sözleşmesi, Madde 1 (2): 2)

denilmektedir. Bu tanım bize göstermektedir ki ırk, din, ulus, sosyal grup, siyasi düşünceler gibi nedenlerle kişilerin korku ve baskı sonucu ülkelerini terk etmeleri halinde korunmaları gerekmektedir ve bu koruma herkesi kapsamaktadır. Bu durumda, zulüm ve baskıdan kaçan kişilerin bir başka ülkede mülteci statüsü alabilmeleri beklenmektedir. Yani, 1951 Sözleşmesini imzalayan taraf devletlere sığınan mültecilerin, söz konusu devletlerin resmen vatandaşı olması, hukuki statü kazanması ve böylelikle temel haklarının korunması gerekir. Ayrıca bu bildirgeyle, taraf devletlerin mülteci statüsü verdiği kişilerin, ücretli bir meslekte çalışabilmek (Madde 17), kendi iş yerini açabilmek (Madde 18) ve fazla mesai ve aile yardımı alabilmek ve hastalık, sakatlık, ölüm, işsizlik gibi sosyal güvenliğin korunması (Madde 24 (a) ve (b)); konut edinmek (Madde 21); diplomalarının tanınması ve sahip olunan diplomadaki ihtisas mesleğin icra edilmesi (Madde 19 ve 22) ve seyahat belgesi ya da kimlik ile yaşadıkları toprakların dışına çıkabilmeleri gibi haklarının korunması da güvence altına alınmıştır.

Ancak, eksiklik de taşısalar, mevcut sözleşme maddelerdeki açık korumaya yönelik ifadelerle rağmen, bugün mülteci olanların insan onurlarını, "insanın değerini"^{iv} (Kuçuradi, 2011a, s. 72) korumak, onurlu bir yaşam sürmelerini sağlamak ve kırılganlıklarını azaltmak oldukça güçtür. Bildirge ve sözleşmelerin hazırlayıcısı ve uygulayıcısı konumundaki devletler, günümüz koşullarına bakıldığında, mültecilerin göç etme haklarının ve insan onurlarının korunması gerekliliği karşısında tam tersi bir tutum takınmaktadır. Mülteciler insanın yapısal olanaklarını gerçekleştirip geliştirebilmesinin önkoşullarıyla ilgili istemlerin beslenme, sağlık, eğitim, çalışma gibi temel haklardan ve pek tabii devletçe tanınan sosyal, ekonomik, siyasal haklar gibi kimi kurum ve kuruluşlar aracılığıyla korunabilecek haklardan ^v (Kuçuradi, 2011b, s. 6)

'yurtsuzluk'larının ya da 'statüszlük'lerinin bir sonucu olarak yararlanamamaktadırlar. Ülkelere terk etmek zorunda kalan mülteciler, bu sözleşmede de yer alan temel haklarla ilgili, başta yoksulluk, barınma, beslenme ve sağlığa erişim olmak üzere, eğitimden yoksun kalma, kültürel, etnik ve dinsel farklılıklardan ötürü ayrımcılığa uğrama, ötekileştirilme, geri gönderilme, ağır suçlularla aynı koşullarda hapsedilme gibi, o ülke vatandaşlarının sorunlarına kıyasla çözülmesi daha zor türden sorunlarla karşılaşmaktadırlar. Bugün, her kişi ya da grup mülteci olmakla insan olma değerini de yitirmekle karşı karşıya kalmaktadır. Dezavantajlı gruplar arasında yer alan mülteciler, temel insan haklarından mahrum kalmakta ve mültecilerin de öncelikle insan olmakla temel haklara sahip oldukları unutulmaktadır. Bu mahrumiyet, yalnızca gelişmekte olan ülkelere sığınanların ya da belirli bir ülkenin, coğrafyanın sorunu olmayıp, gelişmiş ve belirli bir refah düzeyine ulaşmış ülkelere sığınanların da sorunu olarak karşımızda durmaktadır. Kırılgan grupların başında gelen mülteciler, tehlikelere ve zarar görmeye daha açık halde hayatta kalma mücadelesi vermektedirler.

Bugün, insan haklarının ve insan onurunun korunması teşebbüsleri özellikle mülteciler sözü konusu olduğunda daha da eksik ve yetersiz kalmaktadır. Bu bağlamda yeni bir kavram ya da dayanak olarak ortaya çıkan 'kırılganlık' kavramı, insanla ilgili tartışmalarda giderek daha fazla kullanılmaktadır. İnsansal olanla ilgisi bakımından, insani bir acı çekme ve tehlikelere açık olma, yaralanabilirlik, savunmasızlığa açık olma anlamlarına gelen kırılganlık, "dünyaya ve dünyevi olana ilişkin bir yaralanmaya açık olma kapasitesi"dir (Turner, 2006, s.28). Yaygın olarak 'mağdur' ya da 'dezavantajlı' durumda olan kişileri anlatmak için başvurulan bu kavram, "zarar görme tehlikesi altında olmak" olarak da tanımlanmaktadır (Goodin, 1985, s.110). Özellikle, politik ve hukuksal alanda giderek güç kazanan 'kırılganlık' kavramı; sosyal araştırmalar, felsefe, biyoetik ve toplum çalışmalarında giderek daha çok dile gelmektedir. 'Kırılganlık' (vulnerability), insan hakları kavramının insan onuru kavramını yeterince açıklayamadığını ve insan haklarının insan onurunun korunmasının bir gereği olduğunun dayanaklarının yeterince gösterilemediğini düşünenlerin^{vi} ortaya koydukları alternatif bir kavramdır. İnsan hakları çalışmalarının insan onurunu yeterince koruyamadığı, eksik kaldığı düşüncesi yeni bir dayanak olarak 'kırılganlık' kavramının, insanla ilgili tartışmalarda giderek daha fazla kullanılmasına yol açmıştır.

Kalıtıl, atfedilen, sınıfsal, gelişen, toplumsal, göreceli bir onur kavramı değil, hiyerarşik öğelerden arınmış, ırk, soy, cinsiyet, sağlık durumu gibi sebeplerden bağımsız olarak, her insanda eşit olarak bulunduğu varsayılan (Sulmasy, Malpas ve Lickiss, 2012, s. 17) bir insan onuru anlayışının kırılganlık kavramını benimseyenler tarafından insan haklarına daha uygun

olduğunu düşünölmektedir. Kırılğanlık, mağduriyet ya da muhtaçlık değildir; otonomiden yoksun insanları, çocukları, yaşlıları, zihinsel engellileri, insan onurunun tanımına dâhil etmede kullanılan alternatif bir kavramdır. *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi* kararlarında ve hukuk alanında da giderek daha görünür hale gelen kırılğanlık, mahkeme kararlarında işkence mağdurları, çocuklar, cinsel yönelim, ırk ve etnik köken, tutukluluk ve mahkûmiyet, mültecilik ve uluslararası korumadan yararlanma başvurusu olanlar, bakım evlerindeki yaşlılar, zihinsel ve fiziksel engellilik gibi başlıklar altında karşımıza çıkmaktadır. Bu kırılğan gruplar olası tehlikeye daha yakın olan, özel ihtiyaç ve desteğe muhtaç olan ve her an tehlike altında olan insanların oluşturduğu gruplardır. Bu kırılğan gruplardan biri de mülteciler ve sığınacak bir ülke arayanlardır, bunların arasında da kadınlar, çocuklar ve yaşlılar bulunmaktadır.

Mülteciler ve sığınma arayanlar, özellikle de çocuk ve kadın olanlar, tehlikelere daha açık, daha savunmasız ve daha kırılğandırılar. Bu durum zaten kırılğan olan bir grubun içinde ikinci bir kırılğanlığın yaşanmasına, sonuçta çocuk, yaşlı, engelli ve kadınların çifte ya da çoklu kırılğanlıkla (multiple vulnerability) karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır. Çocuk, yaşlı, kadın olmak ve bir de mülteci olmak daha zor yaşam koşullarıyla karşı karşıya bırakmaktadır. Bu gruplar, *çifte ya da çoklu kırılğanlığa* maruz kalmaktadır. Bu ise onlar için durumu daha trajik kılmaktadır. Kendi ülkelerinden göç etmek zorunda kalmış bu kırılğan grupların sığınmacı oldukları ülkenin kendi yurttaşlarından ayrı bir muameleye tabi tutulmaları kırılğanlıklarını daha da artırmaktadır. Mültecilerin, buldukları ülkelerin kendi yurttaşlarının sahip oldukları sosyal ve ekonomik haklardan mahrum olmaları ya da yeterince bu haklardan yeterince yararlanamamaları kırılğanlığın ana sebeplerinin başında gelmektedir.

Çocuk ve kadın olmaya bir de bir sığınmacı çocuk ya da mülteci bir kadın olmak eklendiğinde, kişilerin karşılaştıkları etik sorunlar daha derinleşmektedir. Mülteci bir kadın ya da çocuk olmak zaten var olan etik sorunların da katlanmasına yol açmaktadır. Sığınmacıların kendilerinden yardım beklediği devletlerin çoğu zaman bu durum karşısında sessiz kaldıkları görölmektedir. “Devletler, bir yandan kadınların ve çocukların insan haklarına saygıyı desteklememekte, diğer yandan bu haklar ihlal edildiğinde onların korunması ihtiyacını da göz ardı etmektedirler” (Young, 2002, s.42). Mülteci popölasyonunun büyük bir kısmını oluşturan kadın ve çocukların karşılaştıkları insan hakları ihlalleri görmezden gelinmektedir. Terk etmek zorunda bırakıldıkları ülkelerinde kadın olmakla uğradıkları ayrımcılık ve eşitsiz muameleye ‘mülteci’ bir kadın olmak eklendiğinde kırılğanlıkları daha da artmaktadır. Çocuklar, benzer biçimde eğitimsizliğe, çocuk işçiliğe, erken yaşta evliliğe maruz bırakılırken, ‘mülteci’ çocuk

olduklarında yaşadıkları bu sorunlar daha da artmakta *yersiz yurtsuz mülteci çocuk olmak*, ayrımcılığı, ötekileştirilmeyi, çocuk yaşta ve yasal olmayan koşullarda çalıştırılmayı, dil bilmemekten ve ekonomik koşulların yetersizliğinden ötürü eğitim gibi temel bir haktan yararlanamamayı da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda mülteci bir kız çocuğu olmak, çocuk yaşta, resmi olmayan ve ekonomik gelir sağlamayı hedefleyen çocuk evliliklerini ve pek tabii eğitime erişememek gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bütün bunlar göstermektedir ki, mülteci kadınlar ve çocuklar -özellikle de mülteci kız çocukları- savaşın ve beraberinde gelen mülteciliğin en ağır biçimde kırılğanlığına maruz kalmaktadırlar. Mülteci bir kadın olmanın kendilerine yüklediği ailenin reisi olma görevi, göç yollarında ya da yerleştikleri coğrafyada kadın olmakla karşılaştıkları ötekileştirilme, ikinci hatta üçüncü eş olma gibi hukuk dışı uygulamalar, cinsel istismar ya da cinsiyet ayrımcılığı 'mülteci' kadınların çifte kırılğanlık yaşamalarına sebep olmaktadır. Bununla birlikte, çocukların özellikle sığınma talep edilen ülkedeki anadile hâkim olmamaları, materyal ve eğitmen eksikliği, mekân yokluğu ya da yetersizliği, aile bütçesine katkı sağlamaya çalışmaları temel bir hak olarak eğitim hakkından yararlanamamaları sonucunu doğurmaktadır. Mülteci krizi, aslında en çok da çocuklar üzerinde travmatik bir etki oluşturmaktadır^{vii}. Çalışan çocuk sayısı ve okul çağında olup da eğitim hakkından yararlanamayan çocuk sayısı göçle birlikte daha da artmakta, erkek çocuklar aile bütçesine 'çocuk işçiler' olarak, ucuz iş gücüyle katkı sağlarken; kız çocuklar da ekonomik koşulların yetersizliği ve geleneksel motiflerden dolayı erken yaşta ve çok eşli evlilikler yapmak zorunda kalmaktadırlar. Bunlara ek olarak, çocukların yeterli ve gerekli gıdaya, ilaca ulaşamamaları, yaşamlarını oldukça kötü barınma koşullarında sürdürmek zorunda bırakılmaları ileride daha çok sağlık sorunu yaşayacak kayıp bir nesille bizi karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu çifte kırılğanlığın sonlanması ve mağduriyetin ivedilikle ortadan kaldırılmasında en başta sorumlu kişilere ve devletlere görev düşmektedir. Öncelikle, 1951 *Sözleşmesi*'ni ve *Evrensel Bildirge*'yi kabul etmiş olan devletlerin, mültecilere, yasal statü ve sığınma hakkı vermeleri ve söz konusu metinler çerçevesinde UNHCR, UNICEF, CEDAW ve CRC gibi uluslararası örgütlerin mültecilerin kendileriyle paylaştıkları deneyimleri hesaba katarak onların yararına değişiklikler yapabilmeleri ve mültecilerin insan haklarına sahip 'insanlar' olduklarının farkına varılmasında etkin bir rol oynayabilmeleri, mülteci kadınların ve çocukların -ve pek tabii erkeklerin, yaşlı ya da engellilerin- yaşadıkları sıkıntıları en aza indirmede seslerine kulak vermeleri beklenmektedir. Ancak, bu süreçte görülen, devletlerin, genel olarak göçmenlerin kabul edilmelerinde bildirge ya da sözleşmelerden ziyade kendilerine yönelik yarar ya da zararlara göre karar verdikleridir.

Devletlerin göçmenleri kabul etme politikaları yeni baştan gözden geçirilmelidir. Bu yapılırken bazı normların üstünlüğüne değil, moral sınırlamalar ve mevcut politikalar arasındaki ilişkiye de bakılmalıdır. Karar vermeye gücü ve yetkisi olanın karar vermede hangi moral ilkeleri hesaba kattığı ya da katması gerektiği üzerinde durulmalıdır. Devletlerin, mültecilerin kabulünde pek çok kriter gereği tercih buldukları düşünüldüğünde; kabul edilecek mülteci sayısı, eğitim durumu, yaşı ya da cinsiyeti, kendisine referans olacak kişiler, aile bağları, ekonomik katkıları, kültürel yakınlığı, etnik kimliği gibi faktörlerin mültecilerin tercihinde ne kadar öncelikli ve etkili olması gerektiğine bakılmalıdır.

Bugün, “göçmenleri kontrol etme hakkının sınırsızlığı” kişilerin etik sorunlar yaşamalarına ve insan hakları ihlallerine maruz kalmalarına yol açmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, Kanada ve Avustralya gibi ‘göçmen ülkeleri’ olarak kabul edilen ülkelerde de önemli etik sorunlar ve insan hakları ihlalleriyle karşılaşmaktadır. Başta aile birleşiminden yararlanma^{viii} olmak üzere önemli etik sorunlar ve hak ihlalleri yaşanırken, kabul edilme kriterlerinde ülke ekonomisine katkıları ve kendilerini yeterince finanse edebilir olmaları, kültürel ilişkileri, eğitim durumu ya da belirli türden yetilere sahip olmaları, ülkenin ana dilini kullanma becerileri, etnik bağları kimi zaman olumlu kimi zaman da olumsuz rol oynayabilmektedir. Devletler, mültecilerin kabulünde ve yeniden yerleşimlerinde (resettlement) farklı ölçütler uygulamakta ya da kimi zaman ölçütleri tamamen yok saymaktadır. Çoğu zaman, mültecilerin kabulü ve yeniden yerleşiminde, ülkeye sağlayacakları ekonomik katkılarına ve ekonomik güçlerine göre karar verilmektedir. Devletlerin göç ve sığınmacı kabulüne ilişkin politikaları değişkendir. Kendilerini göçmen ülkesi olarak görenlerle (Kanada, Amerika ve Avustralya) kendini göçmen ülkesi olarak görmeyenlerin (Avrupa) politikaları birbirinden farklıdır. Kendilerini göçmen ülkesi olarak görmeyenler aile birleşimi (reunification) ya da yeniden yerleştirmede kendilerini yükümlü göremeyip, sığınmacılara kapılarını kapatabilmektedirler. Daha az ya da çok göçmen tercih etme konusunda ölçüt koyma, sayısal sınırlar koyma konularında daha özgür davranabilmektedirler. Seçim yaparken kimilerini tercih dışında tutabilmektedir. Ulusal güvenliği tehdit edeceğini düşündükleri, kimi zaman belirli bir din, etnik köken, ırktan olanlar ya da finansal olarak kendine yetemeyen ve ekonomik katkısı bulunmayacak olanlar ya da sağlıkla ilgili destek alması gerekenler tercih edilme sürecinde sıkıntı yaşayabilmektedir. Öte yandan seçimle kabul ederken aile ilişkileri, ülke ekonomisine katkıları ve kendilerini yeterince finanse edebilir olmaları, kültürel ilişkileri, eğitim durumu ya da belirli türden yetilere sahip olmaları, ülkenin ana dilini kullanma becerileri, etnik bağları olumlu rol oynayabilmektedir. Bu bağlamda,

devletlerin demokratik göç uygulamalarında yer edinmiş olan ilke ve normları saptayarak, onlara ilişkin eleştiriler dile getirilmelidir (Carens, 2003, s.95). Bu eleştiriler de, devletlerin kendi göç politikalarının yol açtığı etik sorunları ve hak ihlallerini nasıl engelleyecekleri ya da engellenmeye yönelik nasıl tedbirler alacakları üzerine odaklanmalıdır.

Bir ölçüt aranıyorsa bu ölçüt insan onurunu koruma olmalıdır. Mülteci hakkı verilmediğinde kişilerin güvenlikleri tehlikeye atılıyor, onurlu bir hayat sürmeleri mümkün olamıyorsa bu kişiler öncelikli olarak ülkeye kabul edilmelidirler. Bugün karşı karşıya kalınan mülteci sorununun nedeni, mülteci olma halinin öncelikle insan olmayı unutturmasıdır. Bu sorun, insanın, yalnızca insan olmakla sahip olduğu değerinin veya onurunun korunması gerektiğinin unutulduğu, sosyal, ekonomik ve siyasal hakların sınırlarının, tüm yurttaşlar için -hem bir devletin yurttaşı olarak yaşayan hem de o devlete sığınmacı olarak gelen tüm yurttaşlar için- amacına uygun biçimde ve eşitlik ilkesi gözetilerek çizilmesi gerektiğinin unutulduğu bir sorundur. Mülteci sorununa yalnızca hukuksal ya da yalnızca siyasal bir sorun olarak değil, aynı zamanda *etik ve felsefi bir sorun* olarak da bakmak gerekir. *Felsefi bir sorundur*, çünkü mülteci sorunuyla mücadele edebilmenin bir koşulu, mülteci kavramının ne olup ne olmadığını açığa kavuşturmadır, Sığınmacı, göçmen gibi kavramsal ayrımların mülteci kavramından nerede farklılaştığını açık bir biçimde ortaya koymak gerekmektedir. Bu bağlamda, “Mülteci olarak insan kalmak mümkün mü?” sorusuna yanıt verirken, insanın değeri ve onuru kavramlarının bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. İnsan hakları tartışmaları için ‘insan onuru’ (human dignity, Menschenwürde) ya da ‘değeri’ (value) kavramları üzerinde durulması ve ‘onur’^{ix} (dignity) kavramının felsefi temellerini ortaya konulması gerekmektedir. Mülteci sorunu *teorik boyutu göz ardı edilemeyecek olan etik bir sorundur*, çünkü mültecilik, kişilerin insan değerine uygun yaşam sürmelerine, onurlarının zarar görmesine ve kırılabilirliğe maruz kalmalarına yol açan bir durumdur. Yalnızca hukuksal ya da siyasal değil, felsefi ve etik de bir sorun olan ‘mülteci sorunu’, her kişi ya da grubun mülteci olmakla, insan olma değerini de yitirmediğini görmekle daha kolay çözüme ulaşacaktır. Yurttaşların insanca yaşamaları için gerekli olanaklara, yaşam koşullarına sahip olamamaları, insan olma çizgisinin altına düşmelerine yol açmaktadır. Bu durumdan zarar gören kişilerdir, ama bu durumu çıkarları için kullanan, istendiğinde bu duruma son verebilecek olan da yine kişilerdir; tek tek kişiler ya da devletleri, ülkeleri yöneten kişilerdir. Mültecileri birer insan olarak görmek ve onları insan yapan olanakları gerçekleştirebilir duruma getirmek en başta devletlerin işidir.

Etik sorunlar insanın onuruna ya da değerine saygı gösterilmemesinden kaynaklanan sorunlardır. İnsanın araç olarak görülmesinden ya da kişilerin insan olduklarının unutulmasından kaynaklanan sorunlardır. Genel olarak tüm etik sorunlarda ortak olan bu değer sorununun yanında mültecilerin kırılgan veya dezavantajlı gruplar olmasından kaynaklanan ek bir sorunla daha karşılaşılmaktadır. Bu durumu anlamada ve mültecilerin yaşadıkları etik sorunları sergilemede onur yanında kırılganlık kavramından da yararlanmayı gerektirmektedir. Kırılganlık kavramıyla mültecilerin durumlarının, yaşadıkları etik ihlallerin daha açık bir biçimde sergilenmesi mümkün olmaktadır. Burada kırılganlık kavramı onur ya da değer kavramının yerini alan bir kavram olmaktan çok, onu tamamlayan veya etik sorunların yapısını daha iyi görmemizi sağlayan ikinci bir kavram görünmektedir.

Mülteci sorunu, yalnızca yoksul ve gelişmekte olan ülkelere gelen mültecilerin sorunu olmayıp, gelişmiş ülkelerin tümünün de karşı karşıya kaldığı bir sorundur. *Evrensel Bildirge*'de onur ve haklar bakımından tüm insanlar eşit sayıldığı halde sosyal, siyasal ve ekonomik haklar bağlamında bu eşitliğin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sağlanamadığı açıktır. Mültecileri, yalnızca 'bir mülteci' olarak değil, bir kişi, bir insan olarak görebilmek, onların karşılaştığı etik sorunları ve insan hakları ihlallerini giderebilecek tek bakıştır.

ORCID ID

Berfin KART <https://orcid.org/0000-0003-2573-3086>

Declaration of Conflicting Interests

The author(s) declared that there were no conflicts of interest with respect to the authorship or the publication of this article.

Çıkar Çatışması Beyanı

Yazar(lar) bu makalenin yazarlık veya yayımlanmasına ilişkin olarak hiçbir çıkar çatışması olmadığını beyan etmiş(ler)dir.

KAYNAKÇA

- Carens, J. H. (2003). Who Should Get In? The Ethics of Immigration Admissions. *Ethics & International Affairs*, 17(1), 95-110. Hyder, T. (Ed.). (2005). *War, Conflict and Play*. Open University Press.
- Goodin, R. E. (1985). *Protecting the Vulnerable: A Reanalysis of Our Social Responsibilities*. University of Chicago Press.
- Göç İdaresi. (2018). Geçici Koruma. Erişim Haziran 26, 2018 http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713/
- Göç İdaresi. (2018). Geçici Koruma. Erişim Haziran 26, 2018, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713/
- Göç İdaresi. (2018). Geçici Koruma. Erişim Temmuz 01, 2018 http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713/
- Kolektif. (2017). *Kıyıya Vuran İnsanlık, 2015 Mülteci Ölümleri Almanacağı*. Ankara: Dipnot Yayınevi.
- Kuçuradi, I. (2011a). İnsan Onuru Kavramı ve İnsan Hakları. İçinde *İnsan Hakları Kavram ve Sorunları*, (pp, 1-10). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Kuçuradi, I. (2011b). Felsefe ve İnsan Hakları. İçinde *İnsan Hakları Kavram ve Sorunları*, (pp. 69-76). Ankara: Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.
- Mülteciler Derneği. (2018). 1951 Cenevre Sözleşmesi. Erişim Aralık 22, 2018, <http://www.multeci.org.tr/wp-content/uploads/2016/12/1951-Cenevre-Sozlesmesi-1.pdf/>
- Mülteciler Derneği. (2018). Türkiye'deki Suriyeli Sayısı. Erişim Kasım 20, 2018, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- Shacknove, A.E. (1985). Who Is a Refugee? *Ethics*, Vol. 95, No. 2, (pp. 274-284). Chicago Journals, The University of Chicago Press Stable,.
- Sulmasy, D.P., J. Malpas & N. Lickiss (Ed.). (2007). "Human Dignity and Human Worth". *Perspectives on Human Dignity*, (pp. 9-18).
- Turner, B. S. (2006). *Vulnerability and Human Rights*. Pennsylvania State University Press.
- UNHCR. (2018). Data Sources. Retrieved July 09, 2018, from http://www.unhcr.org/data.html#_ga=2.75946453.1990065668.1531141740-94760144.1520096409/
- UNHCR. (2018). Figures at Glance. Retrieved June 19, 2018, from <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html/>

Young, A. W. (2002). The protection of refugee women and children: Litmus Test for international regime success. *Georgetown Journal of International Affairs*, Vol. 3, No. 1, pp. 37-44. Georgetown University Press.

Notlar

ⁱ 2012-2018 yılları arasındaki bu yeniden yerleşimde Kanada 3538 BMMYK'yla ve 2645 kişinin doğrudan yerleşmesiyle Suriyeli mültecilerin en çok tercih ettikleri ülke olmuştur. Kanada'yı, 3902 kişiyle ABD, 1921 kişiyle Norveç ve 1757 kişiyle İngiltere izlemektedir (2.07.2018 tarihli T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü verileri, http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713).

ⁱⁱ “Kendi ülkelerinin sınırları içinde kalarak evlerini terk eden insanlar ülke içinde yerlerinden edilmiş insanlar olarak tanımlanırlar. Bu insanlar kendi güvenlikleri için başka bir ülkede sığınma aramaya zorlanmazlar, tam aksine kendi hükümetlerinin huzurunda ve kendi ülke sınırları içinde güvenlik aramaya zorlanan kişilerdir” (Hyder, 2005, s.3).

ⁱⁱⁱ 1951 Sözleşmesini imzalayan taraf devletlerin mülteci statüsü verdiği kişilerin, ücretli bir meslekte çalışabilmek (Madde 17), kendi iş yerini açabilmek (Madde 18) ve fazla mesai ve aile yardımı alabilmek ve hastalık, sakatlık, ölüm, işsizlik gibi sosyal güvenliğin korunması (Madde 24(a)&(b)); konut edinmek (Madde 21); diplomalarının tanınması ve sahip olunan diplomadaki ihtisas mesleğin icra edilmesi (Madde 19&22) ve seyahat belgesi ya da kimlik ile yaşadıkları toprakların dışına çıkabilmeleri gibi haklarının korunması güvence altına alınmıştır.

^{iv} “İnsan onuru, insanın nesnel değerinin öznel karşılığıdır ve tür olarak insanın değerinin felsefi/antropolojik bilgisinden, yani insan türünün belirli yapısal özellikleri ile olanaklarının ve bunlardan kaynaklanan ve ona evrendeki yerini sağlayan tarihteki başarılarının bilgisinden oluşur. Bu bilgi, ona sahip olanlar için, doğal ve rastlantısal özellikleri ne olursa olsun başka insanlara, hatta bu değer farkında olmayanlara da, bu değere uygun muamele etmeyi gerekli kılıyor. Bir kişinin, her şeyden önce bir insan olduğunun bilincine varmasını, tek ortak kimliğimiz olan insan kimliğimizin farkına varmasını sağlayan da, bu bilgidir” (Kuçuradi, 2011b, s. 72).

^v İnsan haklarının ne türden istemler ve “temel özgürlükler” olduğuna ilişkin daha detaylı bilgi için Ioanna Kuçuradi'nin “*Felsefe ve İnsan Hakları*” ile “*Özgürlük ve Kavramları*” yazılarına bakılmalıdır.

^{vi} Martha Nussbaum, Goodin, R. E, Sulmasy, D.P., J. Malpas and N. Lickiss, Turner, B. S., Coeckelbergh, M., Fineman, M., Mackenzie, C., gibi düşünürler referans verilebilir.

^{vii} En temel hakları olan eğitim hakkından yararlanamamalarına sebep olmaktadır. Özellikle içinde bulunduğumuz çağda karşı karşıya kaldığımız Suriye savaşıyla birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelere doğru yaşanan mülteci krizinde en yoğun göçün yaşandığı Kasım 2015 verilerine bakıldığında MEB verilerine göre 1.490.000 Suriyeli çocuktan 325.000'nin okula kayıt yaptırabildiği ve 450.000'ninin okula gidemediği bilinmektedir. Okula gidebilen çocukların geçici eğitim merkezlerinde birkaç saat eğitim alabildikleri, eğitim materyallerinin yetersizliği, öğretmenin niceliksel ve niteliksel eksikliği, anadillerinde eğitim yapamama güçlüğü ve Suriyeli mülteci olmaktan dolayı ayrımcılığa, ötekileştirilmeye maruz kalmaları etik sorunlar ve hak ihlallerini doğurmaktadır.

^{viii} Aile birleşiminde yaşanan sıkıntılarda da en mağdur olanlar yine çocuklar ve kadınlardır. Devletler, mültecilerin kabulünde ve yerleşiminde çeşitli ölçütler uygularken ya da kimi durumlarda keyfi davranabilmektedirler. Son zamanlarda göçmen ülkelerinde yaşananlara bakıldığında aile birleşimi hakkından yararlanmada sıkıntılar yaşandığını görmekteyiz. Meksika-Amerika sınırında önce çocukları “daha iyi koşullardaki kamplara götürmek amacıyla” ve sonra da bazı çocukların gerçek anne babalarıyla gelmedikleri iddiasıyla ailelerinin ellerinden alındığını ve özgürlük heykeline çocuğuyla bir araya gelebilmek için tırmanan annenin dramını anımsayabiliriz.

^{ix} Bkz. İspir, Z. (2017). *İnsan Haklarının Temeli Olarak İnsan Onuru Kavramı*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.